

YUXUMDA GÖRDÜYÜM BABALAR

"Cəbrayıl hekayətləri" sırasından

"...Bir iynə itirinin də gözü yerdə qalar, yurdu itənin, ocağı sənənsən - əlləri göydə, ay bala! Gözləri o bircə gözəgürünməzin uca dərghahına dikilər.

Yurdunu, yuvasını, sönmüş ocağının istisini Ulu Tanrıdan istəyar.

Neynəsin, bəs, mənim kimi o binəva?! Əlacı nədi?! Yenə Allaha pənah! Əlbət özü bir qarı açar! Şükür onun böyüklüyünə, birliyini!"

Telli nənə bu sözləri asta-asta tut ağacına tərəf gedə-gedə, qolundan tutduğu nəvəsinə deyirdi.

Nəvələri hər gün ağacın dibində palaz sarıb, üstünə döşəkə atar, dirsəklənməyə yastıq da qoyar. Sonra da nəvələrini bura gətirərdilər...

Telli nənə döşəkəsinə eyni yerdə sardırardı. Bir neçə dəfə qız-gəlin döşəkənin yerini dəyişmişdi. Onda arvadın bərk acığı tutmuşdu. Gəlib istədiyi yerdə dayanmış və hikkəli-hikkəli, - mən harda deyirəm, orda da qoyun bu yastığı-döşəkəni, - demişdi. Odu-budu palazın yerini dəyişilmirdi.

Telli nənə həmişə üzünü Qarabağa tərəf

tuturdu. Qənşərdəki bozuntul təpələrə dolanan yollara baxa-baxa bayatı da çəkirdi:

Yol yola yetən olar,
İz yoldan itən olar.
Gözü nəmli qəribin,
Qibləsi vətən olar.

Xəyallarımda o yollardan gündə yüz kərə Cəbrayıla, doğmaca kəndi Çarəkənə gedib-gəlməkdən yorulmazdı. Qənş-qənş dağlan, dərələri, düzləri gəzirdi. Ayılında da bütün bunların xəyal olduğuna heylsənir, uşaq kimi kövrəlirdi.

Kənd-kəsək gözünün qabağından getmir, gecə yuxusundan çəkmirdi. Ömrünün bu çağında doğmaca daş-divarına, ocağına tamarzi qalbinə ovundura bilmirdi. Cəbrayıl adı eşidəndə arvadın dodaqları çatlayırdı.

Nə əlim çatandı, nə ürüm yetən,
O yurda, o daşa, torpağa həsrət,
Bir quşa çevrilib, hey qonum deyə,
Ordaki ağaca, budağa həsrət.
Yaylaq sərin, bulaq sərin, çöl sərin,
Çaylaq dolu, çaylar çoxub, sel dərין.
Hani mənim o sonalı göllərim?
Qalmışam yaylağa, bulağa həsrət?
O yurdlarda ocaq yannır, köz də yox,

Pəhləvanlar, qəhrəmanlar, sözdə çox.
Od almağa bəyəm qəlbmi bizdə yox?!
Çatılan ocağa, çırağa həsrət!

Qohum-qardaşı, tanış-billiş görçəyin o saat kənd-kəsəkdən gördüyü yuxulardan söz salır. Yuxusunu danışib qurtaran kimi həmsöhbətindən əlbəə soruşur ki, qadın alim, bəs, kənd sənın yuxuna girmir?!

Yuxusunu danışanın söhbətində Telli nənə elə huş-guşnan qulaq asardı ki, sanardın arvad gedib-gələn nəfəsini də udub. Gördüyüm bir yuxunu Telli nənəyə mən də danışdım.

- Nənə, gördüm ki, durmuşam Güney məhlənin ayağında. Bağlarımızı baxdım. Heç bizim bağlara oxşamırdı, ay nənə. Tək-tük ağac dəydi gözümə. Olanların da sifətindən yetimlik yağırdı.

Əlimdə bir bağlama tutmuşdum. Uşaqlıq dostum vermişdi ki, qoz ləpəsidi, ver bizimkilərə. Məəttəl qalmışdım ona. Yəni Çarəkəndə ləpə belə qəhətədi? Axı, bizim bağlar adnan öyülərdi.

Bir az irəli yeridim. Əhmədخان babam ağacları dövrəsinə dolanırdı. Gördüm, Murtuza dayı da Almədəd dikindən enib bizə tərəf gəlir. Motal papağı başında, sırtı əyində. Gərməşöy çomağı da əlində.

Yaxınlaşır heç nə demədi. Gözünü qıyılıb bir əlindəki torbaya, bir üzümə baxdı. Eləcə başını bulayıb getdi.

Dayımın nə demək istədiyini yaxşı başa düşdüm. Yəni ki, ay zalım oğlu, illərdi torpaqlarımızda turp əkən gavurları bu torbaynanı qovmaq istəyirsən?! Hani sənın topun, tufəngin?! Bu elin, bu torpağın qeyrətini beləmi çəkərlər?!

Əhmədخان babamnan təpəyə, xırman

yerinə qalxdıq. Kişi Əlini gözünün üstünə qoyub yan-yörəyə boylandı.

- Bax, o yanda, Tufan kəhrizin yanında, Alı kişinin, bu tərəfdə, ortada Molla İsmayılın, Soltan kişinin, asfalt yolun qırağında da Məşədi Məhəmmədin bağları vardı. Özü də necə bağlar?! Bar-bəhərin demirəm, güll-çiyəyi nəyə desən dəyərdi. Səhər-səhər şəh düşəndə Məşədi əminin bağındakı Qızıl güllərin ətri adamı gəndən bihuş edərdi.

Bəs kəhrizlər?! Baş kəhriz, Cavadlı, Tufan, Təvərə, Mirzə Tahirli kəhrizləri qayım-qayım qaşayardı. Sular da ki, necə sular?! Can dərmanlı İnsanı, torpağı, bağları dirildən su...

Sayaq qışlağına başqa aləm idi, oğull Allah, elə bil, oranı cənnət bağından qoparıb bizə pay vermişdi. Ağ, qara əncir, növ-növ üzümlər, qoz, armud, əzgil, dağdağan, çinar ağacları bu bağın yaraşığı idi. Dağdağanın meyvəsini qoz ləpəsi ilə qarışdırıb, həvəngdəstədə əzərdik. Halva nəydi, bal nəydi, onun yanında?! Bir dəfə dadına baxan şaqalad-maqalad deyirsiniz, nə deyirsiniz ha, bax, ona heç gözücu baxmaz.

Sayaqda üzüm yığanda şirədən barmaqlarımız aralanmazdı. Bülbüllər, qaranquşlar, qumrular, siğircinlər, torağaylar, şənəpiliklər ötərdi ha Şəmədi. Bulağ üstündən, Qışlaq içindəki göldən quba qazlar, ördəklər, dumalar əskik olmazdı. Bildirirlər Sayaq bağının bəzəliyidi.

Bir də baxdım ki, Sayaqdayam. Aralıda, dağların lap dibindən Araz axır. Suyu da durna gözü kimi dumdurdu. Arazın o tayında Savalan. Qənşərdən Ziyarat, Ağoğlan dağları boylanır.

Hüseynalı babam həmişəki kimi

çarğındaydı. Zeynəb nənə də yanında. Kişi baxıb-baxıb bir bayatı çəkdi:

Biza yurd, binə dağlar,
Dərdimiz sinə dağlar.
Tutaydım yar qolunnan,
Çıxaydım sənə, dağlar.

Arvad da qayıtdı ki, rəhmətliyin nəvəsi, on metr yolu gedə bilmir, dağa çıxmağınnan danışır.

- Niyə elə deyirsən, ay insafsız. Səni qaçırandan yeddı atlı arxamca çapırdı?! Nə oldu, heç tozma da çatmadılar. Vallah, arxadan elə yapışmışdın ki, lap yeddı atlı da bəri yandan çıxsaydı, yenə səni mənə qopara bilməzdilər. Vaxt varyıdı, mənim kürəyimi yənə vuran olmazdı. İndi sənın bu nənən mənə gülür.

Bir azdan bağa tərəf endik. Bu ayaqda babam bir bayatı da dedi:

Mən aşiq Savalandı,
Sov-sandı, Savalandı.
Nə dərdə dərman tapdım,
Nə yaram sağalandı.

Babam birdən mənədən soruşdu:
- Abdulkərim babam yadına düşür?!

Sinədəftər bax o idi ey!

Mənim bir az sinni, onunsa sütün vaxtlarımızdı. Onu Qışlaq içindəki bostana qarovul qoymuşdular. Bir dəfə görür ki, budu, bir zənən xeylağı, gennən, ləklərin içiyənən düz ona san gəlir. Özü də tağlan ayaqlaya-ayaqlaya. Kişi birtəhər olur. Tutulur, bilmir nə desin. Görür ki, bu zalımın qızı kimdisə heç ayağının altına baxmır da. Yaxınlaşanda tanıyır. Boy, aya, bu ki, Tapdığı qızıdı! Sinəsi də körlük kimi qalxıb-enir. Day Abdulkərimdə can hardaydı. Neyləsin, odda-alovda yanan vaxtıydı. O saat

baş düşür ki, sən ölmüysən, qızın qulağına nəşə pıçıldayan olub. Nə çoxdu, çuğul adam, vallah! Bu yannan da qız bostanda sağ islahat qoymur qalsın. Kişi dözmüyüb qayıdır ki: deyir:

Ayağında haqqı, yar,
Qoynu cənnət bağı, yar.
Bostanım sənə qurban,
Ayaqlama tağı, yar.

Tapdığı qızı danışar-danışar, hirsin-hikkəsin tökər kişinin üstünə. Abdulkərim də bir kəlmə dinməz. İstər ki, xoşluqnan qızı yola salsın. Amma olmur. Tapdığı qızı incik gedir. Kişi biləkfləyir ki, ay balam, yaxşı, mən nə dedim ki, kəsüb getdi. Qayıdıb bunu deyir:

Bağımda qora dəydi,
Yeməyə qora dəydi.
Kəsərəm, dilim, səni,
Nə dedin, yara dəydi.

Bağı gəzəndən sonra təzədən qayıtdıq çardağa. Külək nənənin ağ birçəklərdən bir dəstə ayırıb gözünün üstünə saldı. Babam da buna bəndmiş:

Otağında xan dursun,
Şah əylənsin, xan dursun.
Zülünə yasaq elə,
Ağ üzündən yan dursun.

Babam birdən üzünü mən tərəfə tutdu: Bağımda var halala, Haram qatmam halala. Blvəfa dost bağında, Nə gül bitsin, nə lala. Haram qatmayın, bala, bu torpağal! Yurd-yuvarına yiyə durun, sahib çxın. Bizdə taqət qalmayıb. Yoxsa yağı-düşməni çoxdan rədd elmişdik.

Babamın bayaqkı güləruzündən üzündə

əsər-ələmət qalmadı. Qınaq dolu gözləri
üzümdəydi.

- Yaz gələndə mən bənövşələrə
yalvarıram:

Çərəkənin bağı var,
Ağoğlan tək dağı var.
Açma, bənövşəm, açma,
Bağlarımda yağı var.

Ay bivəfa dünya, əsir yurdum-yesir
yurdum, gör kimlər səndə at oynadır?!
Qıyamısan?!

Əhmədخان babam da böyrümdəydi. O
da yaman gileyəndi, ay nənə:

- Kimlərin umuduna qoydunuz bizləri,
ay insafsızlar?! İnnən belə bu torpağı kimlər
əkib-becərəcək, sıgallayıb nazın çəkəcəkdir?!
Kimlər zümrüd bağlarımızın telini
darayacaq?!

Hanı mənim şənqəşalı, dağlarından ağır

elli, ağır taxtalı, ağır ləngərli obam?!

Niyə mənim uca-uca, qoşa-qoşa
çinarlarımin boynu bükük qalıb?!
Bulaqlarımin, kəhrizlərimin ağlamaqdan
gözləri quruyub, axı!

Niyə Ağoğlanım, Qaraqoğlanım, Ziyaratım
yetim-yetim boylanır? Axı, niyə El yolundan
rəddiniz-iziniz itib, ot basıb bunları?!

Niyə qoyursunuz ağır-ağır ocaqlarımıza,
Məti baba, Mirhüseyn baba, Miryusif baba
yurdlarına, Hacı Qaraman ocağına, Seyid
qəbrinə yad nəfəsi dəysin! Niyə, niyə, niyə!!!
Haralardasınız?! Axı, siz belə səbrin, belə
qərarın yiyəsi olmalı deyildiz! Bu torpaq, bu
dağlar sizə qol-qanad vermadimi?! Niyə
gəlib çıxmaq bilmirsiniz?!

Əhmədخان baba bunu deyibən nəmli
gözlərini üzümdən çəkdi. Lap uzaqlara baxdı.
Kişinin sınısından qəfil bir ah qopdu. Sonra

da bu bayatını dedi:

Əzizimə, haraylar,
Ötür illər, hər aylar.
Yurdum yağı əlində,
Dada oğul haraylar.

Babam bunu deyib üzümə də baxmadan,
quş kimi uçub getdi. Ağoğlan dağının aşılıb
görünməz oldu.

Əlimdəki düyünçə elə əlimdəcə qaldı.
Kənddə kim vardı ki, ona da verim?!...

Yuxumu danışib Telli nənənin üzünə
dikildim. Gözlədim bir söz desin. Amma
arvad dinmədi. Gözləri yol çəkdi. Qara
Şamaxı kalağayı ağıppaq saçlarının
üstündən sürüşüb düşmüşdü. Avazımız
yanaqlarına gözlərindən yaş süzülürdü. Göz
yaşı yaylığının uclarını isladirdi...

Əfqan Məmmədov

